

Olga Schmalzriedová, Zuzana Jirglová: Kým se cítíme?

Dřív než se vynasnažím odpovědět na tuto otázku, ráda bych Vám několika slovy přiblížila Český krajanský spolek Besedu, jejímž jménem zde spolu s mou kolegyní Zuzanou Jirglovou vystupujeme. Náš spolek byl založen v Bruselu v březnu 1904 jako spolek podpůrný, filantropický. Jeho smyslem bylo vzájemně si pomáhat a také udržovat češtinu. V Zápisníku spolku z roku 1904 si můžeme přečíst zvací dopis na první schůzi, podepsaný Antonínem. Brožem, členem českého spolku Barák v Kolíně nad Rýnem.

Kroužek Čechů v Bruselu, vzdálen drahé vlasti, zve Vás, krajané, ku přátelské schůzi, na kteréž usnésti se má, zdaž nebylo by záhodno, ježto mnoho nás zde za různým povoláním dlí, založiti československý spolek, středisko kde bychom se scházeli, se seznámili a sblížili. Spolek nám přátelé může domoci toho, čeho mnohý z nás postrádá: pohovořiti, pobaviti a poučiti se mezi svými krajaný, což pro dobrého Čecha v cizině žijícího cenu značnou má, jak nám zajisté každý za pravdu dá.

Každý dobrý Čech zajisté s námi souhlasiti bude, naše snahy podporovati bude, a pomůže nám silou svojí základy klásti ku zbudování důstojného československého spolku v Bruselu. Nůžte přátelé, neotálejte, přiložte ruku k dílu, zbudujme stánek československý, který by reprezentoval naše býti v Belgii, a dokažme: že také zde, ač vzdáleni milé vlasti, zůstáváme vzdor všemu dobrými Čechy a Slovany!

Původní název Besedy zněl Česko-slovenský spolek Volnost, po 1. světové válce změnil jméno na Beseda Volnost. Současný název Beseda pochází z roku 2004. Od samého založení věnovali krajané velkou pozornost vzdělání a českému jazyku, založili knihovnu a půjčovali si knihy, objednávali české noviny a časopisy, hráli loutková i činoherní divadelní představení. Všechny tyto aktivity měly za úkol udržovat v krajanech české povědomí a národní identitu.

Věřím, že pojem identity bude na konferenci objasňovat vícero vystupujících, ale jako u mnoha dalších abstraktních pojmů vysvětlení není až tak jednoznačné. Slovník spisovného jazyka českého říká, že *identita je úplná stejnost, totožnost*, což u národní identity nemůžeme tak úplně tvrdit. Přesto v zahraničí cítíme, že nás nějaké jemné až tajemné nitky spojují s těmi, kteří vyrůstali ve stejné zemi nebo byli aspoň částečně vychováváni v českém duchu. Na druhé straně, nehledě na naši značnou asimilaci v novém prostředí, cítíme, že se přece jen něčím odlišujeme od okolní většinové společnosti. Co je to NĚCO, co nás s našimi krajaný spojuje? Je to především naše řeč, český jazyk, je to však i kus země, který nám je z různých důvodů drahý. Je to společná minulost lidí, kteří žili a žijí na daném území, jejich úspěchy i porážky. Je to též kulturní dědictví a další materiální i nehmotné hodnoty, které nám odkázali naši předkové. Jsou to i některé typické rysy národní povahy a určité psychické založení, které nám jsou společné a které obvykle podvědomě vycítíme, když se dáme do řeči s naším krajanem, nehledě na naše často i velmi rozdílné individuální vlastnosti.

Odchodem se naše identita mění, uzpůsobuje se novému prostředí, ale měníme se už i tím, že se opravdu dobře naučíme nějaký cizí jazyk, neboť v něm jsou zašifrované jiné hodnoty. Nový jazyk nám otevře cestu k nové kultuře, ukáže nám okolní svět z jiného úhlu, rozšíří naše

obzory. Ale přesto v jádru zůstáváme Čechy. Co se podle mého pojetí mění, je právě onen nános nových kultur, se kterými jsme se během našeho života setkali. Jejich poznání nám pomohlo poopravit některé mylné představy o světě a o ostatních národech, ale v jádru nás změnit nejspíš nemohlo.

Vztah zahraničních Čechů k rodné zemi určitě záleží na tom, v jakém období odešli, jak moc jim tehdejší politický režim ublížil. Ovšem vztah k národnímu jazyku a kulturním hodnotám, které národ za dobu své existence vytvořil, by měl zůstat neporušený. V době, kdy byla cesta zpět uzavřena, rodiče v Belgii většinou nevychovali ze svých dětí ani částečné Čechy, a to ani tehdy, když měli český původ oba rodiče. Pokud byl partner cizinec, byla situace ještě složitější, většinou převládla identita toho partnera, v jehož zemi rodina žila.

Otázku Kým jsem? si po desetiletí, a nejspíš i po staletí, kladly všechny generace exulantů, emigrantů, vystěhovalců, krajanů, zahraničních Čechů, či jak byli ještě tyto lidé nazýváni. Zkuste uhodnout, komu patří tato slova:

„Řemeslem jsem herec, jsem divadelník, jsem komediant na světě, potulný komediant. A považuji se za Američana, občansky a profesionálně řečeno... Jestli jsem skrz na skrz Američan, nebo Evropan - jestli jsem Čech, nebo co jsem, přesně nevím. Moc to se mnou zamávalo, já nevím, kam patřím. Ale jsem rád, že jsem rád. A jsem rád na světě. Tak asi patřím do světa.

A přece. Je tu ještě otázka řeči. Já sám pořád ještě cítím, že přece jenom v mateřské řeči je základ. Například s vámi si rozumím česky, protože kromě jiného nás spojuje společné kulturní a civilizační pozadí. A víc. Když řeknete například volovina, tak přesně vím, co máte na mysli, když řeknete stupidity, tak už si nejsem tak docela jist.”

Ano, jsou to slova Jiřího Voskovce, která pronesl v rozhovoru s Pavlem Tigridem a která byla otištěna ve Svědectví.

Osobně jsem se odstěhovala z Československa v roce 1984, následovala jsem svého amerického manžela do Rakouska. O tři roky později, již se dvěma dětmi, jsme se přestěhovali za prací do Belgie, kde se nám narodily další dvě děti. Místní kultuře a jazyku se naše děti naučily ve škole a v okolním prostředí, doma jsme mluvili česky a anglicky. Po celých 10 let jsem v Belgii neměla pracovní povolení, proto byl můj vliv na děti dost silný. Kým se dnes naše již dospělé děti cítí? Nejspíš Evropany, se mnou mluví česky, s otcem se dorozumívají anglicky a mezi sebou komunikují ve francouzštině. A kým se cítím já? Rozhodně Češkou! Zároveň si však uvědomuji další dvě věci: že kdybych žila v České republice, asi bych své češství tak silně nepocítovala (ryba taky neví, že je mokrá, dokud nepřijde na souš) a že je na mém českém jádru spousta dalších nánosů, které jsem nasbírala v zemích, kde jsem žila, a od lidí, se kterými jsem přišla do styku. A že je jen na mně, co pozitivního si z jiných kultur vyberu, co můj život obohatí.

Netvrdím, že neexistuje, ale neznám jiný národ, který se tak často zaobírá svou identitou, který tak často hledá smysl své existence, jako je náš český národ. Kolik jen knih bylo napsáno o tom, jací jsme, jak často se diskutuje o naší národní povaze? Jak často se

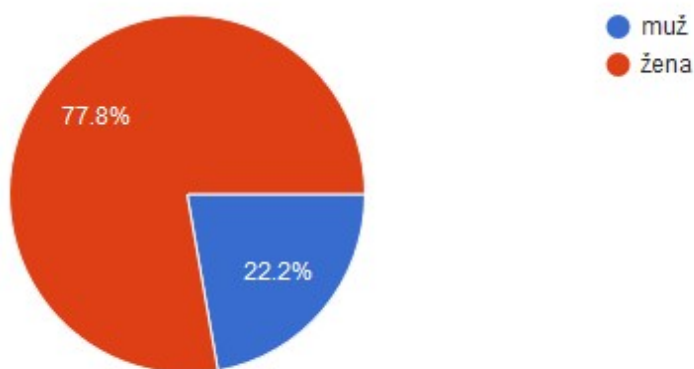

srovnáváme s našimi sousedy? Jak často se snažíme ukázat světu, že také něco umíme! Jak často podrobujeme naši národní povahu tvrdé sebekritice! Snad je to tím, že jsme malý národ a že máme pocit, že si musíme své místo na slunci zasloužit, že musíme jiným dokazovat, že jsme také schopní a tvořiví. Tím se velké národy vůbec nezaobírají. Můj soused, Španěl, mě považuje za nacionalistku. Nemyslím, že jí jsem, mám ráda všechny kultury, se kterými jsem přišla do styku, nepovažuji nikoho za nadřazeného, ani podřadného. Příslušník velkého národa však nemusí o svém národu informovat své okolí, každý přece Španělsko zná! A to se o nás říct nedá! Dokonce v tak blízké zemi, jakou je pro Českou republiku Belgie, mnozí netuší, co se nachází za Německem. Paradoxně nám částečně pomohl „rozvod“ se Slovenskem, do té doby bylo Československo a Jugoslávie považováno za tutéž zemi. Fonetická blízkost Česka s Čečenskem nám způsobuje další starosti. A pak neprosazujte svou zemi v zahraničí!

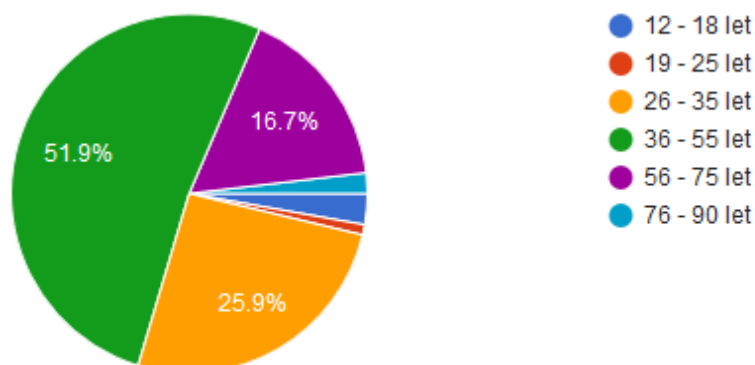
Na otázku, kým se cítíme, jsem odpověděla sama za sebe, ale **jak jsou na tom ostatní naši krajané v Belgii?** Kým se cítí oni? V jakém duchu vychovávají své děti? Jaký je jejich vztah k rodné zemi, k rodnému jazyku? Dnes, když se svět otevřel a když můžeme kdykoliv zajet do rodných míst nebo zůstat i v zahraničí díky médiím v úzkém kontaktu s děním v rodné zemi, zůstáváme stále Čechy? Nebo se v éře všeobecné globalizace stáváme světoobčany?

Abychom dokázali aspoň trochu objektivně odpovědět na tyto otázky, připravili jsme pro naše krajany **dotazník**, odpovídalo na něj **108 krajanů** z Belgie, minimálně jedna odpověď přišla z Lucemburska.

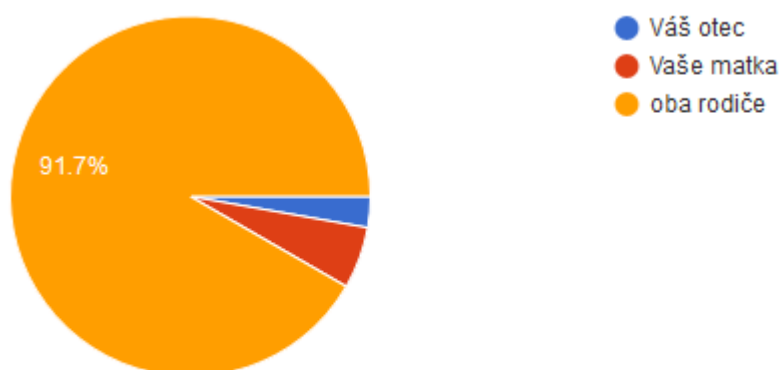
Téměř **78 %** respondentů byly **ženy**.

Většina účastníků, víc jak 3 /4, se nacházela v **produktivním věku**, téměř 26 % tvořili 26 - 35letí, téměř 52 procentům bylo 36 - 55 let.

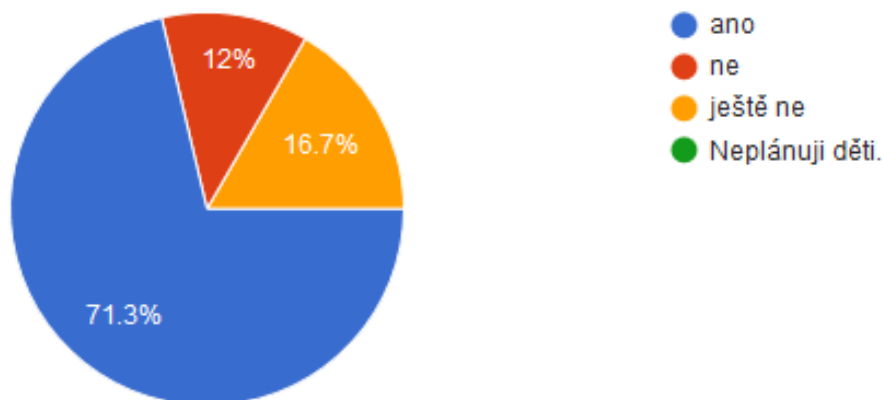

Téměř všichni (přes **94 %**) **se narodili v Česku** nebo v Československu a téměř **92 %** mělo **oba rodiče Čechy**. Necelá 3 % dotázaných má / měla českého otce, 5,6 % mělo / má českou matku.

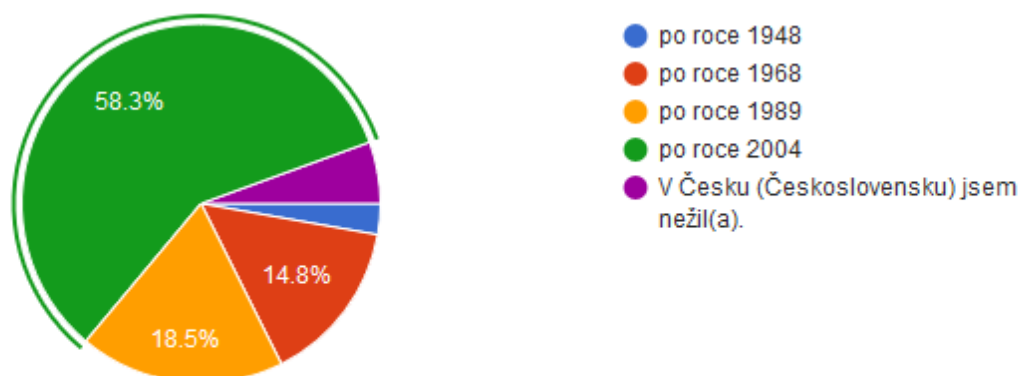

Pouze čtvrtina dotázaných má za partnera Čecha nebo Češku. Víc jak polovina dotázaných má **za partnera cizince** (57,4 %), většinou Belgičany, Francouze a Nizozemce, jmenován je i Španěl, Ital, Argentinec, Řek, Bulhar, Němec, Švéd, Američan, Maďarka a Slovenka.

Víc jak **71 %** má **děti**, dalších 16,7 % odpovědělo na otázku ohledně dětí - ještě ne.

Tři čtvrtiny dotázaných odešly **po roce 1989**, z toho přes 58 % po roce 2004, přítomnost evropských institucí v Bruselu v tom jistě sehrála podstatnou roli. Po roce 1948 odešla necelá 3 % dotázaných, po roce 1968 - necelých 15 %, dalších 5,6 % v naší zemi nikdy nežilo, buď se narodili v zahraničí nebo odešli ze země s rodiči jako malé děti.

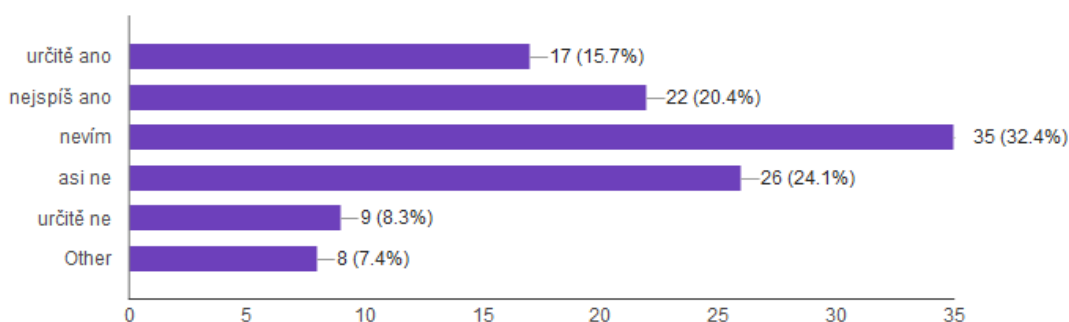

Důvody k odchodu vzhledem k období odchodu byly hlavně pracovní a/nebo studijní - téměř 54 %. Přes 34 % dotázaných odešlo z osobních důvodů, jimiž byl partner - cizinec. Z politických důvodů odešlo víc jak 9 % účastníků ankety, ze sociálně ekonomických důvodů přes 7 %, jeden účastník odešel z náboženských důvodů.

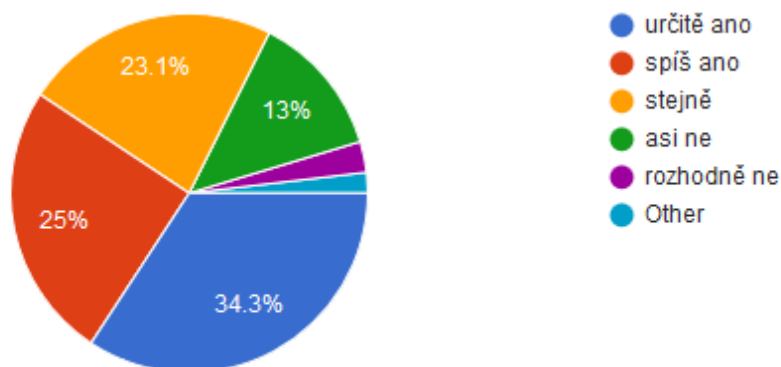
Téměř **77 %** (76,9 %) nemá jiné než **české občanství**, ostatní mají kromě českého i belgické, francouzské, nizozemské, rakouské nebo americké občanství.

Na otázku, zda se chystají v budoucnosti **do Česka trvale vrátit**, nejvíce dotázaných odpovědělo, že **nevědí** (32,4 %), celkem **36 %** si jich vybralo odpověď **ANO**, z toho nejspíš ano 20, 4 % a určitě ano 15,7% Přes **32 %** respondentů zvolilo odpověď **NE**, z toho 24,1 % asi ne a 8,3 % určitě ne.

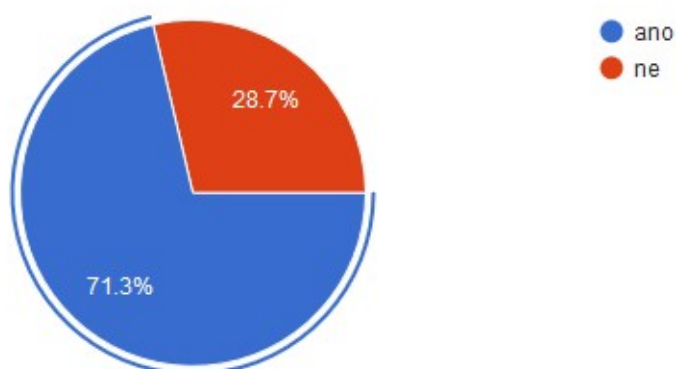
6. Plánujete v budoucnosti se do Česka natrvalo vrátit? (108 responses)

Téměř 60 % vnímá svou českou identitu v Belgii silněji, než kdyby žili v Česku (34,3 % si vybralo odpověď určitě ano a 25 % spíš ano). Pro 23 % to je stejné, 13 % to asi nepocítuje a necelá 3 % si to rozhodně nemyslí.

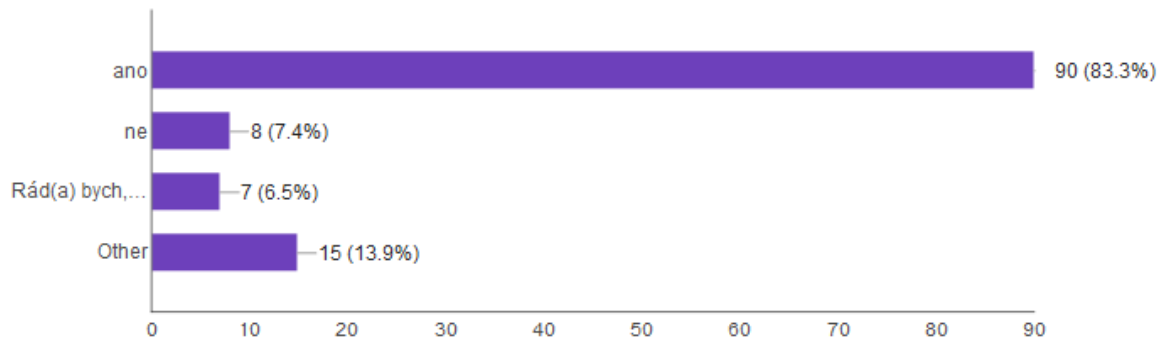
Při představování uvádí svou českou identitu více jak 71 % dotázaných,

ještě více z nich dodržuje v osobním životě české tradice (83,3 %), další se o to snaží, ač se jim to nedaří, jak by si přáli (6,5 %). České tradice se některým zdají poetičtější, jedná se hlavně o rodinné tradice a

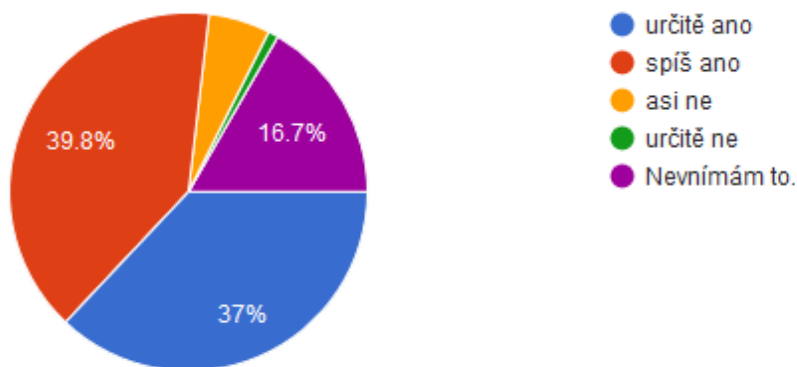
Vánoce, případně Velikonoce, patří sem i přezouvání, houbaření a česká kuchyně. Někteří uvádějí, že udržují obojí tradice, belgické i české. Pouze 7,4 % dotázaných české tradice nedodrží.

12. Udržujete v osobním životě české tradice? (108 responses)

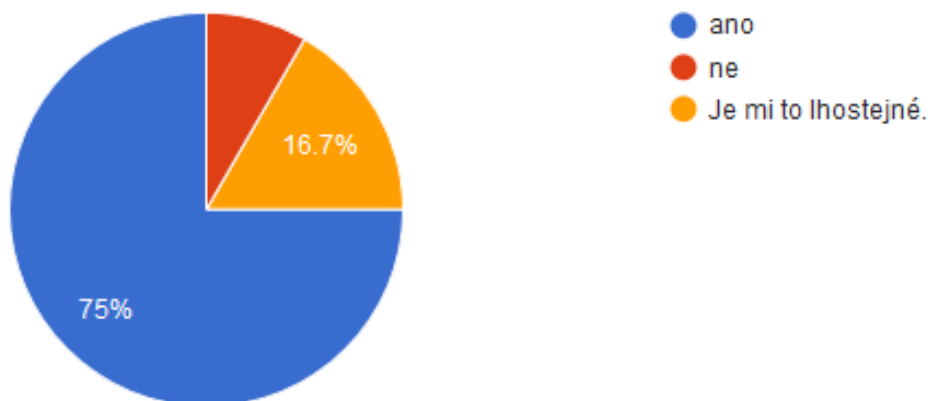

Rovně **tři čtvrtiny** dotázaných se snaží **šířit mezi svými přáteli povědomí o české kultuře, jazyku a tradicích**. Většinou se to snaží dělat nenásilnou formou, když je ze strany cizinců zájem, pak je třeba zvou k návštěvě Česka nebo na české akce v Bruselu. O něco víc než 8 % se o to nesnaží a 12 % na to dosud nemyslelo.

Na otázku, zda své **česství považují za něco pozitivního**, odpovědělo kladně přes 77 % účastníků ankety (37 % odpovědělo, že určitě ano, 39,8 % - spíš ano), 5,6 % označilo odpověď „asi ne” a jen 1 člověk - určitě ne. Celkem 16,7 % respondentů uvedlo, že to nevnímá,

a stejný počet označil v další otázce, zda jsou **na svou českou identitu hrdí**, že jim to je lhostejné. **Hrdých není 8,3 %** respondentů, zato plně **tři čtvrtiny** svou hrdost vyjádřily.

Velmi nás zajímaly odpovědi dotázaných na to, co je dělá Čechem / Češkou, **co je hlavním znakem jejich identity**. Abychom respondenty neovlivňovali, byla tato otázka v první části dotazníku určená pro volné odpovědi a teprve na konci dotazníku u otázek Čeho si na příslušnosti k českému národu nejvíce vážíte? a Co vám na české identitě nejvíce vadí? byly nabídnuty možnosti výběru.

Téměř polovina respondentů uvedla jako **hlavní znak své identity** český jazyk, mnozí uváděli českou kulturu a společnou historii, vzory chování, dodržování tradic, lásku k přírodě, české zemi a krajině, lásku k pohádkám, rodinu a přátele, mateřskost a pohostinnost, velmi častým znakem byl i smysl pro humor.

V otázce **Čeho si na příslušnosti k českému národu nejvíce vážíte** jsme respondentům nabídli různé možnosti. Zde jsou zvolené odpovědi:

- krásná města a památky (79,6 %)
- krásná příroda (73,1 %)
- bohatý a krásný jazyk (63,9 %)
- literatura a umění (60,2 %)
- smysl pro humor (59,3 %)
- vynalézavost, tvořivost, šikovnost (50,9 %)
- tradice, folklor, lidové umění (47,2 %)
- slavná historie (36,1 %)
- úspěchy českého sportu (35,2 %)
- úspěchy české vědy (32,4 %)
- pohostinnost a vstřícnost (27,8 %)
- švejkovství a cimrmanovština (26,9 %)

- přátelští a milí lidé (23,1 %) a úspěchy českého průmyslu (15,7 %)

Na doplnění respondenti uvedli např. princip pohody, pohádky, pracovitost a úspěšnost, logické a systémové uvažování, organizační schopnosti, dodržování dohod, pečlivost, česká kuchyně a snaha neplýtvat, lepší základní školství, v jazyce pak zdrobněliny. Místo hrdosti se spíše zdůrazňovalo **vnitřní obohacení**, které jim česká identita poskytuje.

Někteří účastníci ankety se pozastavili na pojmem „hrdost“: *Jsem ráda, že jsem Češka, ale nemám potřebu to nějak hlouběji prožívat. Stále preferuji osobnostní charakteristiky nad národní příslušností.... Nepovažuji svou příslušnost k*

eskému národu za něco, na co bych měla být hrdá, nebo se za to naopak stydět. Je to fakt. A úspěchy jiných lidí (byť Čechů) mě nenaplňují osobní hrdostí, tj. nemám tendenci si je přivlastňovat...

Dále jsme se zeptali **Co respondentům na české identitě nejvíce vadí?** Dali jsme jim na výběr mezi různými důvody a zde je volba:

- věčná nespokojenost a kritičnost (69,4 %)
- malost a komplexy vůči jiným národům (54,6 %)
- česká politika posledních let (54,6 %)
- netolerance a xenofobie (52,8 %)
- negativní vlastnosti obyvatel (závist, lenost a flegmatismus) (52,8 %)
- hrubé a vulgární chování obyvatel (36,1 %)
- posluhování velmocem a nadřazeným (20,4 %)
- nerespekt k autoritám, sobectví (18,5 %)
- švejkovství a cimrmanovština (9,3 %)
- historické porážky (4,6 %)
- rovnostářství (4,6 %)

Účastníci ankety doplnili další negativní důvody: *malá důvěra a malý respekt ke státu, jeho institucím a k právu, s čímž pak souvisí i špatná kvalita vládnutí jako takového (korupce atd.) Pokrytectví: bojovat za svobodu během komunismu a pak se zatknout slepým konzumerismem. Odcizení se národním hodnotám, papalášství a komunistická minulost, byrokracie, některá omezení svobody, obrovské zklamání ze směřování země po revoluci, příšerný stav politické kultury, nenaplnění potenciálu, který by si ČR zasloužila, špatně fungující úřední sféra, neochota učit se nové věci a nevstřícnost zaměstnanců služeb, nepoctivost, házení viny za svůj neúspěch na druhé, nedostatek sebereflexe a v neposlední řadě politika bez vize a elegance.*

Další otázka zněla **Proč se respondenti snažili, snaží nebo by se snažili v dětech rozvíjet českou identitu, nebo ji naopak nerozvíjet?**

Častá odpověď na tuto otázku byla, že to je samozřejmé a přirozené, že to vnímají jako svou povinnost. Rozvíjením české identity, byť by byla jen částečná, chtějí své děti obohatit, a to jak jazykově, tak kulturně. Velmi často se v odpovědích opakovalo slovo KOŘENY, potřeba někam patřit, znát své předky a svou historii, udržovat kontakt s rodinou a příbuznými, vytvořit u dětí pozitivní vztah k České republice.

Jen několik odpovědí bylo negativních, u dětí těchto respondentů převažovala jiná kultura. Problém nastává hlavně u dospívajících dětí, pokud nemají v Česku kamarády, nemají o kontakt s českým prostředím zájem. Jisté je, že budovat u dětí identitu země, ve které nežijí, není úplně jednoduché. Vystala i otázka, zda je to správné.

Celkově se dá říci, že se rodiče v Belgii snaží seznamovat své děti se zemí našich předků, ale stále častěji se tu začíná objevovat i snaha vychovávat je k "evropanství". To je jistě belgické a hlavně bruselské specifikum, neboť u nás je těch kultur opravdu hodně.

Poslední otázka se týkala toho, **Jakým způsobem se rodiče snažili / snaží / budou snažit / rozvíjet v dětech českou identitu.**

Zde jsme dostali 97 odpovědí ze 108 účastníků ankety, z toho 3 byly NEVÍM. Všechny ostatní odpovědi ukazovaly na to, jak se rodiče skutečně snaží pěstovat ve svých dětech sounáležitost s českou kulturou. V odpovědích se téměř vždy vyskytla komunikace s dětmi v češtině, dodržování českých tradic, česká kuchyně, seznamování s českou kulturou, historií a uměním pomocí četby, televize, hudby a zpěvu, častými návštěvami v České republice a poznáváním jejích památek a krás, návštěvami českých akcí v Belgii, případně zapsáním dětí do České školy bez hranic nebo do

eské sekce Evropské školy.

V Bruselu vznikají další organizace jako **Czech Fun Club** a **Česká inspirace**, jsou zde i čeští skauti **Bruskové**. První jmenovaná organizace pořádá klubové večery s umělci a zajímavými osobnostmi z Česka, druhá nacvičuje každoročně divadelní představení, organizuje akce pro děti jako vánoční zdobení, drakiádu, taneční zábavy apod. Sbor **Brusinky** pořádá pravidelné koncerty a nový orchestr **Czech Sinfonietta Brussels** též vystupuje. Vzniká i dětské divadlo.

Čeští rodiče se v Belgii skutečně snaží být v kontaktu s českou komunitou v Belgii, akce pro děti jsou velmi žádané a hojně navštěvované. Beseda každoročně pořádá pro děti Mikulášskou nadílku a zatímco v 90. letech přišlo k Mikuláši asi 20 dětí (z toho 4 moje), po roce 2000 tento počet rostl. Beseda nyní každoročně potěší 100 dětí od 1 do 8-10 let, a stále to je málo. V červnu pořádáme dětský den se soutěžemi a grilováním. Uspokojit však dokážeme jen asi 60 - 80 dětí, na víc nám síly a prostory nestačí.

V Bruselu máme hodně mladých lidí, není tedy divu, že nám dětí přibývá. **Česká škola bez hranic** byla při Besedě založena v lednu 2010, v té době bylo ve škole 30 dětí od 2 do 5 let a 3 vyučující. Dnes máme 124 dětí od 18 měsíců do 12 let, (96 předškolních a 28 školních), o které se stará 7 vyučujících. Ve večerních kurzech se češtině učí 30 dospělých cizinců. Učíme i hře na hudební nástroje, škola pořádá nastavbové aktivity jako literární dílny, dramatickou tvorbu, české reálie a folklorní kroužek. Vyučování probíhá na zastupitelském úřadě, v Českém centru, za což jsme velmi vděční. ČŠBH Brusel též nově vydává časopis Krajánek.

Beseda pořádá dvakrát ročně dýchánky buď s filmem (film o siru Nicholasi Wintonovi), nebo s hudbou (vystoupila u nás hafistka Jana Boušková). Besedujeme na nich s psychology, např. o emigraci, se spisovatelem nebo s bývalou horolezkyní paní Štěrbovou, zakladatelkou české nemocnice v Pákistánu apod. Vydáváme čtvrtletník Zpravodaj, společně pečeme vánočky aj.

Všechny tyto iniciativy krajanů v Belgii pomáhají u Čechů a jejich dětí udržovat českou identitu, přilákají i jejich partnery, kteří se pak ochotněji než dříve učí českému jazyku. Podle absolutní většiny odpovědí naší ankety se o identitu Čechů v Belgii obávat nemusíme. Cítí se být Čechy, celkem hrdě to o sobě prohlašují a k češtví, alespoň částečnému, vychovávají i své děti. Co si víc přát? Být Čechem a zároveň Evropanem a též světoobčanem v tomto globalizovaném světě - to může být velké bohatství! Pokud se v něm dokážeme zorientovat, neztratíme se a vybereme si ze všech kultur, se kterými se setkáme, to pozitivní!

Cítíme se však stále Čechy a vedeme k tomu i naše potomky. To je důvod k optimismu i pro Českou republiku.

Děkuji vám za pozornost!